

Nederland maakt de weg vrij voor vis

TEKST Eric le Gras, freelance journalist,
Herman Wanningen, Adviseur Vismigratie, Wanningen Water Consult
Diederik van der Molen, Adviseur waterbeleid, Ministerie van Infrastructuur en Milieu

ILLUSTRATIES Herman Wanningen

Dankzij de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) investeert Nederland tot 2015 voor ongeveer 100 miljoen euro aan maatregelen om vissen weer vrij te kunnen laten migreren tussen de zee en hun paaigebieden in brongebieden van rivieren en beken. Voor het ministerie van Infrastructuur en Milieu was dat aanleiding om de ontwikkelingen tegen het licht te houden.

Het is een bekend beeld: het glas dat half vol of juist half leeg is. Dit beeld past bij de vismigratie in Nederland: er is al veel bereikt, maar er is ook nog veel te doen. De rivierprik is terug in de Drentsche Aa, Nederland loopt voorop bij het ontwerpen van visvriendelijke gemalen en pompen en de Haringvlietsluizen gaan in 2018 open om trekvis door te laten. Er zijn al meer dan 700 voorzieningen voor vismigratie in Nederland gerealiseerd. Zet dat getal maar eens af tegen circa dertig tot veertig voorzieningen in respectievelijk Rusland en China.

Tegelijkertijd lopen gemalen nog steeds vast door paling die tussen de schoepen wordt vermalen en blijft de

monitoring en het wetenschappelijk onderzoek achter. En er liggen nog altijd circa 2200 knelpunten in Nederland. In de komende jaren kan door een verdere 'finetuning' van de knelpunten dit aantal overigens nog worden bijgesteld, maar de KRW vraagt om een goede toestand voor de vis, uiterlijk in 2027. Dit jaar start een landelijke update van de landelijke vismigratiedatabase die via www.vismigratie.nl kan worden opgevraagd.

Uitdaging

Van diverse waterbeheerders komt het signaal dat het KRW-maatregelenpakket rond vismigratie wordt getemporiseerd. Dit heeft verschil-

lende redenen waaronder: herprioritering van barrières, gebrek aan financiële middelen, trage planvorming, gebrek aan daadkracht en problemen bij de uitvoering. Hier ligt een landelijke en internationale uitdaging voor het beter beschikbaar krijgen van subsidies. Een voorbeeld van wat er kan spelen in Noord-Nederland. Daar zoekt een brede coalitie van acht partijen naar mogelijkheden om via het thema vismigratie een link te leggen tussen ecologie en economie.

Gezamenlijke ambitie

Een effectieve aanpak van de vismigratie vraagt om samenwerking van alle partijen. Het gezamenlijk

Naast Gemaal Stroink wordt dit voorjaar een nieuwe vispassage geïnstalleerd. De verbinding tussen het Vollenhovermeer/IJsselmeer en de Weerribben is hiermee hersteld.

oppakken van de migratieproblematiek blijkt te werken. Het project 'Paling over de Dijk' in Noord-Holland en Zeeland waarin beroepsvissers, sportvissers, waterbeheerders, beleidsmakers en onderzoekers samenwerken, is daarvan een sprekend voorbeeld. Het brengt mensen en organisaties bij elkaar die in het verleden soms tegenover elkaar stonden, en dat is winst. Ook werken waterbeheerders en hengelsportorganisaties steeds meer samen en worden regionale coalities gestart. Zo ontstaat een gezamenlijke ambitie die meer kennis, samenhang en financiële middelen oplevert. Een voorbeeld van een project waarbij een relatie tussen ecologie en economie wordt gelegd is het project Zeeforel Lauwersmeer, dat naar een Deens model wordt opgezet. Het doel is om op de lange termijn de baten van zeeforelsportvisserij te gebruiken voor het investeren in vismigratieroutes en het geschikt maken van leef-, paai- en opgroeigebieden. Andere voorbeelden zijn het project Ruim Baan voor Vissen in Noord-Nederland en het project Vismigratie Noordzeekanaal. Dergelijke projecten hebben een groot uitstralingseffect in de regio.

Vanuit het beleid kent het thema vismigratie diverse aanknopingspunten: de KRW, het Aalbeheerplan, de Habitatrictlijn en de Benelux-Beschikking inzake vismigratie. De verantwoordelijkheid voor het waterbeheer ligt bij het ministerie van I&M en bij het ministerie van EZ voor het natuur- en visserijbeleid. Waterbe-

heerders en natuurbeheerder zijn op hun beurt weer verantwoordelijk voor de uitvoering. Samenhang en afstemming zijn essentieel voor een doelmatige uitvoering. Het gevoel van een gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid kan nog worden verbeterd. Het is tijd om passages aan te leggen, waar ambtenaren van verschillende ministeries door kunnen zwemmen om elkaar beter te bereiken.

Innovaties en onderhoud

Naast het beleid is er de concrete infrastructuur. Nederland loopt voorop bij het ontwikkelen van

*Het is tijd om passages
aan te leggen, waar
ambtenaren van
verschillende
ministeries door kunnen
zwemmen om elkaar
beter te bereiken*

visvriendelijke pompen maar het ontbreekt nog aan richtlijnen voor het vaststellen van de visvriendelijkheid van pompen. De gemalenwijzer (www.visvriendelijkgemaal.nl) van de STOWA roept discussie op vanwege de beperkte representativiteit van het onderliggende onderzoek. Waterbeheerders gaan vaak naar eigen

inzicht te werk, wat niet altijd het beste resultaat oplevert. Er bestaat behoefte aan een document met heldere richtlijnen. Waterbeheerders, bedrijven en andere betrokkenen kunnen een begeleidingsgroep vormen die een begin maakt met het opstellen daarvan. Overigens voor het vispasseerbaar maken van stuwen is er sinds vorig jaar een handige en praktische handreiking ontwikkeld door drie waterschappen uit Noord-Brabant (edepot.wur.nl/247645). Een must voor elke deskundige die aan het thema vismigratie werkt.

Een ander praktisch punt is dat het onderhoud van passages te wensen overlaat. Uit recent veldonderzoek blijkt dat veertig procent van de onderzochte vispassages achterstallig onderhoud heeft. Dat vermindert hun effectiviteit. Een aantal waterbeheerders werkt wel al met onderhouds- en bedieningsprotocollen. Onderhoud van passages dient idealiter een standaardonderdeel te zijn van het werk van waterbeheerders. Actie rond kennisdeling op dit gebied is gewenst. Daarnaast onttrekken beroepsvissers nu soms vis direct na een vistrap. Dat is ook niet bevorderlijk voor het herstel van de populaties. Actie van waterbeheerders is hier op zijn plaats.

Kennis noodzakelijk

In Nederland blijkt gemiddeld tien procent van de vispassages te worden onderzocht op hun werking. Het gaat vaak om standaardonderzoek van waterbeheerders zonder wetenschappelijke borging. Slechts een beperkt aantal waterbeheerders ➤

stelt de vraag bij welke efficiency de werking voldoende is. In Noord-Amerika worden energimaatschappijen juist afgerekend op de efficiency van vispassages. Om in Nederland een beeld te krijgen van de kosteneffectiviteit van migratiemaatregelen en hun betekenis voor het achterliggende gebied, is verdergaand, wetenschappelijk onderzoek noodzakelijk. Een samenhangend, langjarig onderzoeksprogramma naar kosteneffectiviteit van vismigratiemaatregelen ontbreekt voorsnog. Een structurele aanpak, bijvoorbeeld door de STOWA samen met (internationale) universiteiten en instituten, is wenselijk.

De Kaderrichtlijn Water stelt eendoelen, die uiterlijk in 2027 moeten zijn gehaald. Het effect van maatregelen hangt samen met het effect van herinrichtingsmaatregelen en zal pas op langere termijn zichtbaar zijn. Het is daarom te vroeg om nu al op stroomgebiedsniveau wetenschappelijk onderbouwde conclusies te trekken over het behalen van KRW-doelen. Dat kan pas over een jaar of vijftien. In de tussentijd is het belangrijk om via gericht onderzoek de visstandontwikkelingen te volgen.

Het landelijke Vissennetwerk dat door Sportvisserij Nederland wordt georganiseerd, richt zich op ecologen en visserijdeskundigen en besteedt aandacht aan vismigratie. Het twee jaar geleden opgerichte Platform Vismigratie voorziet in de broodnodige kennisuitwisseling tussen een brede groep van partijen die zich bezighouden met vismigratie. De leden van het Platform, waaronder projectleiders, civiel technici en ecologen, ontmoeten elkaar twee keer per jaar en ontvangen regelmatig informatieve mailings.

Internationale kennisuitwisseling

Medewerkers van waterbeheerders oriënteren zich weinig in het buitenland over vismigratie. Hoewel internationale congressen en symposia een schat aan informatie en bruikbare persoonlijke contacten opleveren, komen zij de grens nauwelijks over.

Tijdens een onderhoudsdag in oktober 2013 hebben 25 vrijwilligers van de Hengelsportfederatie Groningen Drenthe de vispassage in het Oostervoortsediep schoongemaakt.

Wereld Vismigratiedag 2014

Op de Wereld Vismigratiedag vragen meer dan honderd organisaties wereldwijd aandacht voor de problematiek van de vismigratie.

Dit evenement wordt gehouden op 24 mei 2014. De dag begint in Nieuw-Zeeland en eindigt in Noord-Amerika. De deelnemende organisaties verzorgen lokale en regionale evenementen zoals het openen van een vispassage, een veldbezoek met kinderen of een publiek evenement dat het belang van open rivieren en delta's onder de aandacht brengt. In Nederland participeren diverse waterschappen, diensten van Rijkswaterstaat, Sportvisserij Nederland, Sealife Scheveningen en het Watermuseum in Arnhem. Meer informatie en een actuele overzichtskaart is te vinden via www.worldfishmigrationday.com

Een greep uit de evenementen:

- 'Fishway tour' in het Kruger Nationaal Park (Zuid-Afrika);
- 17 Vispassages geopend in de rivier de Murray (Australië);
- Het uitzetten van zeeprick door de Yakama Indian Tribe (USA)
- Sluisbeheer en vismigratierivier Afsluitdijk (Nederland);
- Opening vispassage gemaal Stroink en vispassage Willem 1-sluis (Nederland);
- Boottocht op de Madeira Rivier (Brazilië) gerichte bescherming van de 'Catfish';
- Damverwijdering, project in Japan;
- Opening van een vispassage in Laos;
- Fish passage center Bonneville Dam (Columbia River) geopend op de WFMD (USA)

Vispassage in aanbouw in de Berkel in het centrum van Lochem.

Zo bereiken innovaties traag ons land. Een bredere internationale oriëntatie begint met een cultuuromslag binnen de organisaties en het vergroten van mogelijkheden voor medewerkers om deel te nemen aan internationale congressen. De internationale 'Fish Passage' conferentie die in juni 2015 in Nederland wordt gehouden biedt in elk geval een kans om samen met internationale collegae te netwerken en kennis te delen.

Open communicatie

Het thema vismigratie leeft vooral binnen het waterbeheer en de sport- en beroepsvisserijsector. Voor het brede publiek is het nog vrij onbekend. Waterbeheerders kunnen hier actiever op inspringen door proactief te communiceren over de successen, bijvoorbeeld over de verbetering van beschadigende gemalen. Een sprekend voorbeeld is wederom het project 'Paling over de Dijk', waarin beroepsvisserij duizenden palingen vangen voor ze gemalen inzwemmen en ze daarna op een veilige plek weer uitzetten.

Waterbeheerders kunnen zich bovendien meer dan voorheen openstellen voor samenwerking met organisaties die ook belang hebben bij vismigratie en een goede visstand, zoals sportvisserij-organisaties. Visverenigingen hebben veel leden. Hen betrekken bij zaken als monitoring, onderhoud van oevers en recreatief medegebruik, vergroot het draagvlak en schept wederzijds begrip. Een goed voorbeeld van samenwerken bij monitoring is het onderzoek naar het aanbod van trekvisserij langs de waddenkust. Dit wordt uitgevoerd door vijftig vrijwilligers in het kader van het project Ruim Baan voor Vissen van de vier noordelijke waterschappen. De inzet van vrijwilligers uit diverse organisaties vergroot het draagvlak in de regio en trekt veel aandacht van de regionale en landelijke pers. Het project krijgt dit voorjaar navolging langs het Noordzeekanaal.

Ook de Wereld Vismigratiedag biedt ruime kansen om zowel publicitair als educatief vooruitgang te boeken. Vanwege de medewerking van alle betrokken partijen is het mogelijk om tot verdere samenwerking te komen. **V**

Geraadpleegde literatuur

- Coenen, J., M. Antheunisse, J. Beekman & M. Beers, 2013. Handreiking vispassages in Noord-Brabant. Waterschap De Dommel, waterschap Aa en Maas & Waterschap Brabantse Delta.
- Hogenkamp M., M. van Heukelum, W. de Bruijne & D. Besselink, 2013. Files onder water. Evaluatie van 55 vistrappen. Watervakblad.
- H. Wannings, K. van den Wijngaard, T. Buijse & N. Breve, 2012. Nederland leeft met Vismigratie. Actualisatie landelijke database vismigratie. In opdracht van Sportvisserij Nederland en Planbureau voor de leefomgeving.
- Willemse, I. (2013) Evaluatie van vismigratievoorzieningen in Nederland: een compilatie van monitoringsresultaten en aanzet voor een toetsingskader. Stageverslag. Deltares, Utrecht. 53 p.